

Administrasjonshistorie og veiledning for bruk av kommunearchivene fra Agdenes (1896-) og Lensvik (1904-1964)

Arkivkatalogen for Agdenes kommune inneholder hovedsakelig materiale fra perioden fra Agdenes ble egen kommune i 1896 til 1990-tallet og fra Lensvik kommune 1904-1964. Noe materiale kan likevel være eldre, og noe materiale etter 2000 har også kommet inn.

Arkivet er ordnet i 2013 av ansatte i Agdenes kommune, under veiledning av rådgiver Jens Rønning ved IKA Trøndelag.

I 2014 kom det inn to deponeringer til med arkiver fra helse, sosial, barnevern, PPT og overformynderi

Arkivet er registrert i databasen Asta og deretter publisert på nettsiden www.arkivportalen.no. På sikt vil også enkelte arkivstykker bli digitalisert og gjort tilgjengelig via Arkivportalen og Digitalarkivet.

Trondheim, 29.05.2015

Interkommunalt Arkiv i Trøndelag

Tone Stakvik

Rådgiver

ADMINISTRATIV INNDELING/FORANDRINGER

Kommunen grenser i dag over sjø mot Hitra, Ørland og Rissa, og over land mot Orkdal og Snillfjord. Den består av Ytre Agdenes (Selva, Valset og Vassbygda), Lensvik og Ingdalen i sør.

Rød strek viser kommunegrenser i dag, mens de stiplede grenser viser grenser før 1964.

Kilde: <http://www.kildenett.no/imagearchive/kommunegrenser.jpg>

Agdenes ble skilt ut 1.1.1896 som eget herred da Ørland herred ble delt. Kommunen het først Værnes, men fikk Agdenesnavnet allerede i 1897.

Ved kongelig resolusjon av 4.6.1904 ble Lensvik skilt ut fra daværende Rissa kommune og gjort til eget herred. Ved kongl. Res. 28.9.1962 – gjort gjeldende fra 1.1.1964 – ble gamle Agdenes kommune delt, hvorav den vestlige delen (Heim) ble overført til Snillfjord og den østlige delen (Selva, Valset og Vassbygda med Moldstuen og øyene nord- og sør Leksa) ble slått sammen med Lensvik kommune og Ingdalen som hadde blitt fraskilt gamle Stadsbygd kommune til en ny Agdeneskommune, som vi her i katalogen kaller Agdenes kommune II. Den siste endringen som har skjedd er fra 1.1.1995 ved en grenseregulering som overførte en mindre part av Agdenes til Snillfjord.

Det geografiske området som i dag er Agdenes kommune hørte derfor på 1800-tallet inn under Ørland, Rissa og Stadsbygd kommuner. For 1800-tallshistorie må man derfor studere de nevnte kommunearkivene.

BRUK AV VEILEDNINGEN

Følgende gir en generell innføring i hva som kan forventes å finne i et kommunearkiv og hva som finnes i materiale deponert fra Agdenes og Lensvik kommune.

Alle arkivene er registrert i vår ASTA-database, med informasjon på stykknivå (dvs. om den enkelte protokoll og arkivboks), samt historikk om arkivskaper (aktør). Denne informasjonen er så publisert på nettstedet www.arkivportalen.no hvor alt som er registrert er søkbart. For å skille mellom Agdenes kommune før sammenslåinga 1964, og etter – har vi kalt de to kommunene henholdsvis Agdenes I og Agdenes II. Dette er nyttig å vite ved søk i arkivportalen, men i dette dokumentet har vi vanligvis ikke skilt mellom de to.

De fleste organ er opprettet med egne arkiv i katalogen, og dette har resultert i 70 enkeltarkiver for Agdenes for hele perioden 1896-2001, og 19 arkiver fra Lensvik i den perioden den var egen kommune. Unntak er bl.a. kommunestyre og formannskap som er slått sammen til en arkivskaper – sentraladministrasjonen.

Andre unntak er skolene hvor korps, lærerlag, tilsynsutvalg osv. som hører til den aktuelle skolen er registrert under samme arkiv. Skolene er dessuten ordnet som ett arkiv pr skole uavhengig av skifte av kommunegrenser, så langt det er mulig. Skolene som finnes i Agdenes kommunes katalog skal derfor være skolene som har ligget innenfor dagens kommunegrenser. For perioden før opprettelsen av kommunene er det likevel lurt å studere skolemateriale for Rissa, Stadsbygd og Ørland.

Likeledes har vi slått sammen enkeltorganer ved navneendringer (for eksempel fattigstyre som ble til forsorgstyre i 1948) og ved lovendringer hvor det nye organet har overtatt omtrent de samme oppgavene (forsorgstyre til sosialstyre med Sosialloven av 1964). Disse forenklingene er gjort for å gjøre gjenfinning enklere ved å unngå en ekstrem fragmentering i enkeltarkiver.

ADMINISTRASJONSHISTORIKK:

For mer detaljert og spesifikk administrasjonshistorie om den enkelte arkivskaper, søk det opp på www.arkivportalen.no. Nedenfor gjør vi rede for hovedområdene innen kommunale tjenester gjennom tidene på generelt nivå, etterfulgt av en oversikt over hvilke aktuelle arkiver som finnes i Agdenes og Lensvik og hvilke som evt. mangler.

SENTRALADMINISTRASJONEN

Formannskapslovene av 1837 fastsatte at det i hvert prestegjeld skulle opprettes en kommune, som skulle styres av et formannskap og et representantskap. Formannskap og representantskap skulle velges hver for seg, og det skulle være tre ganger så mange representanter som formenn. Formannskapet skulle velge ordfører og varaordfører. Representantskapet hadde ingen funksjon alene, men møtte sammen med formennene etter innkalling fra formannskapet for å behandle saker om bevilgninger til nye tiltak, kjøp og salg av eiendommer og andre viktige økonomiske saker. Dette fellesorganet ble senere kalt herredstyre eller kommunestyre. Formannskapslovene for landet hadde også bestemmelser om sognekommunalt selvstyre i enkelte saker, og ga dermed grunnlaget for sognekommuner og sognestyre.

Under okkupasjonen 1940-1945 ble det kommunale selvstyret satt til side og ordføreren ble valgt av Innenriksdepartementet.

Det kunne settes ned *utvalg under et kommunestyre*; både faste utvalg som lønnsutvalg og personalutvalg, og midlertidige utvalg som byggekomiteer for eksempel for skoler og samfunnshus, kommunedelingsutvalg og utredningsutvalg.

Kommunale lønnsutvalg hadde ansvar for å fastsette lønna til kommunale tjenestemenn og -kvinner. Utvalget skulle også komme med anbefalinger i forbindelse med lønnsopprykk. Dette var forløperen til det som på 1980- og 1990-tallet fikk navnet administrasjonsutvalg. Administrasjonsutvalget håndterer saker som gjelder forholdet mellom kommunen som arbeidsgiver og de ansatte.

De siste 40 åra har ført med seg spesielt store endringer i kommuneadministrasjonen.

Hovedutvalgmodellen ble anbefalt fra 1977, mens 1970-tallet ellers hadde vært preget av nemnder, komiteer og utvalg. Fremdeles i 1995 var dette den mest brukte modellen, i 90% av kommunene. Vanligvis hadde kommunen 4-5 slike hovedutvalg.

På 2000-tallet har kommunene fjernet seg fra hovedutvalgmodellen og mer mot komitemodellen med utvalg uten faste oppgaveområder, tillegg har vedtaksretten blitt flyttet tilbake til kommunestyrene.

.

Sentraladministrasjonen (formannskap og kommunestyre) i Agdenes og Lensvik:

Agdenes sentraladministrasjon 1896 - 1993

Lensvik sentraladministrasjon 1904 - 63

Arkivene for sentraladministrasjonen har fullstendige serier for møtebøker og journaler, men mangler saksarkiver fram til 1945, bortsett fra en boks med noen dokumenter fra Agdenes 1910-11.

Nemnder og utvalg under kommunestyret:

Lønnsutvalg 1972-83

Administrasjonsutvalg 1984-93 – som er en etterfølger av lønnsutvalget

Innstillingsnemnd for ansettelsessaker 1972-87.

Samordningsnemnd for sammenslåing av Lensvik med deler av Agdenes og Stadsbygd 1964

Arbeidsmiljøutvalg 1980-93

Bygdeutviklingsfondstyre 1992-95

Klientutvalg 2005-2007

Hovedutvalgsmodellen i Agdenes:

Hovedutvalg for kirke, kultur og fritid/kulturstyre 1979-87.

Hovedutvalg for undervisning/skolestyre 1984-93.

Teknisk hovedutvalg 1984-93

Hovedutvalg for helsevern og sosial omsorg 1990-2003

ØKONOMIFORVALTNING og LIKNING

Kommunekasse:

I forbindelse med iverksettingen av Formannskapsloven i 1837 fikk kommunene utstrakt ansvar for utgifter og inntekter i forbindelse med egen drift. På landsbygda var det skolevesenet og fattigstellet som var de største utgiftspostene. Formannskapsloven regnet derfor bare med to kasser, fattigkassen og skolekassen. Etter hvert fikk en også en herredskasse (kommunekasse) som var nødvendig for å dekke de øvrige kommunale utgifter. I tillegg kunne det finnes andre kommunale kasser, som f.eks. kirkekasse og veikasse. Hver kasse kunne ha sin egen regnskapsfører, eller en og samme person kunne føre regnskapet for alle eller en del av disse kassene. Først med kommuneloven av 1921 kom det bestemmelser om at landkommuner skulle ansette herredskasserer, en stilling som gjerne ble kombinert med en formannskapssekretærstilling. Denne spredningen av de kommunale kassene på sognekommunene og på fagsektor, gjør at vi ikke kan snakke om en helhetlig kommunekasse før etter at skatteloven av 1882 hadde trådt i kraft. Arkivmaterialet etter kommunekassa er mangfoldig. Av de viktigste seriene er kontobøker, kassabøker og hovedregnskap. Men man finner også mange andre serier, samt at regnskapsbilagene kan være bevart. Eksempel på serier kan være kassajournaler, kontobøker for det ordinære budsjett, reskontrobøker, statusbøker, anvisingsbøker og refusjonsbøker. Kan også inneholde kommunerevisjon.

Likningsnemnd

Formannskapsloven av 1837 inneholdt ingen beskatningsbestemmelser, beskatningen fulgte derfor tidligere praksis. Utviklingen i løpet av 1800-tallet gikk fra å skattlegge dem som hadde nytte av det skatten skulle dekke, til å skattlegge dem som hadde skatteevne. Den altoverveiende del av skatten ble fra først av lagt på matrikkel på landet. Dette ble avløst av en beskatningsform som skattla all formue og inntekt. Unntatt fra dette var hele tiden fattigskatten, der alle som hadde skatteevne ble skattlagt. Det var faktisk slik at en rekke lover fra 1860-årene overførte en vesentlig del av skattene til formue og inntekt, og med skatteloven av 1882 ble formue og inntekt de sentrale skattefundamenter. Denne loven påla kommunene å ha en egen ligningskommisjon/ligningsnemnd. Først med skatteloven av 1911 ble det satt tak på hvor høy skatt kommunene kunne ilegge. Ligningskontorene ble overtatt av staten i 1965. Arkivmaterialet etter ligningsnemnda/ligningskommisjonen består av møtebøker, kopibøker, journaler og ulike skattelister/ligningsprotokoller, takstbøker og korrespondanse. Det kan også finnes klager og meldinger som omhandler ligninga.

Økonomiforvaltning og likning i Agdenes og Lensvik

Kommunekassen i Agdenes 1897 – 1982

Kommunekassen i Lensvik 1917 - 64

Likningsnemnd i Agdenes 1912 – 64

Likningsnemnd i Lensvik 1902-64

Fra 1965 ble likningsnemndene statlige likningskontor og dette materiale blir avlevert til Statsarkivet.

VALG

Valgstyre for stortingsvalg ble opprettet for landkommunene i lov av 24.2.1900. Tidligere hadde sogneprest og fut ansvaret for valgforretningene og manntallet. Valgforretningene ble ført i valgprotokoll for stortingsvalg. Stortingsvalg ble holdt hvert tredje år fram til 1938, da valgperioden ble utvidet til fire år.

Valgstyret for kommunevalg ble innført ved endringer i lov av 27.7.1896. Valgstyret skulle være sammensatt av formannskapet og lensmannen, som var manntallsfører og lovbestemt formann i valgstyret. Manntall skulle utarbeides av lensmannen sammen med formannskapet. Fra 1901 skulle lensmannen utarbeide manntallet alene. Dersom valget var gjennomført på flere enn tre ulike stemmesteder i kommunen, skulle valgstyret oppnevne lokale stemmestyre på tre medlemmer i hver krets. Stemmestyrene skulle føre egen protokoll. Fra 1837 ble det holdt kommunevalg annethvert år. Valgperioden var fire år, slik at halvparten av formennene og representantene ble skiftet ut ved hvert valg. Kommunevalg ble holdt hvert tredje år fra 1896. Fra 1947 ble valgperioden utvidet til fire år. Arkivmaterialet for valgstyret, stemmestyre og manntallsnemnd består gjerne av møtebøker, manntallslistene, valg bøker, forhåndsstemmer og ev. stemmesedler.

Valgmateriale fra Lensvik og Agdenes:

Valgstyre/stemmestyre/manntallsnemnd i Agdenes 1900-2001

Valgstyre/stemmestyre/manntallsnemnd i Lensvik 1906 - 61

Valgstyre, manntallsnemnd og stemmestyre er ført som en arkivskaper selv om hver av disse fører egne møtebøker. Det finnes valg bøker for kommunevalg og stortingsvalg og manntall. For Agdenes I og II (dvs. før og etter sammenslåinga i 1964) er arkivene ført sammen fordi de fleste arkivstykkene er ført over et stort spenn i tid. For Lensvik er materialet ganske spinkelt, men det finnes noe fra hele perioden.

RETTSVESEN: FORLIKSRÅD, OVERFORMYNDERI, KONFLIKTRÅD

Overformynderiets oppgave har vært å forvalte umyndiges midler. Dette gjelder både umyndige av år, umyndiggjorte og arvinger som er fraværende og derfor ikke kan overta og forvalte arven. Overformynderiet på landet går tilbake til 1770-tallet og ble administrert av sorenskriverne. Ved lov trådt i kraft 1859, ble overformynderiet gjort kommunalt. To overformyndere skulle utnevnes i hvert distrikt som i samarbeid med sorenskriveren skulle utnevne verger som skulle forvalte myndlingenes kapital under kontroll av overformynderne. Alle myndlinger skulle registreres på eget blad, med opplysninger om status, verge, kapital og plassering/fordeling av denne. Ved vergemålsloven av 1927 ble det bestemt at Fylkesmannen skulle føre tilsyn med overformynderne. Arkivene etter overformynderiet inneholder vanligvis forhandlingsbøker, dagbøker, kopibøker, regnskapsbøker og "rullene". De såkalte store ruller ble opprinnelig ført når kapitalen var over 40 spd. og fra 1863 ble det også ført en mindre rulle når kapitalen var mindre. I tillegg til dette førte de enkelte vergene sine egne vergebøker, med opplysninger om hvordan de forvaltet myndlingenes kapital. Det skulle også føres protokoller over panteobligasjoner og skifteutlegg. Overformynderiet ble statlig 2013, og dermed har Riksarkivaren bestemt at alt arkivmateriale for perioden 1859-2013 skal deponeres hos kommunalt depot straks.

Forlikskommisjoner ble opprettet på slutten av 1700-tallet for å få ned antallet rettssaker som kom opp for domstolene. Et forlik inngått ved forlikskommisjonen ble gitt samme rettskraft som en dom. Et forlikskommisjonsdistrikt var på denne tida oftest sammenfallende med et prestegjeld. Fra 1927 ble den eldre ordninga opphevet, og det ble nå opprettet et eller flere forliksråd i hver kommune. Forliksarkivene inneholder for det meste protokoller og vedlegg, og da i første rekke forliksklager. Fra 1927 ble det ført to forhandlingsbøker; ei for mekling og ei for domsforhandling. Forliksprotokollene ble også dels benyttet som lokale tinglysingsprotokoller, der man på en rimelig måte kunne skriftfeste kontrakter og gjeldsfordringer. Forliksprotokoller eldre enn 1930 skal avleveres til statsarkivene. Kommunalt depot skal ta imot forliksrådsarkiver fra perioden 1930-95.

Konfliktråd ble opprettet 15.3.1991 som et kommunalt organ, men ble statlig fra 1.1.2004. Arkivene for perioden 1991-2004 kan derfor deponeres hos IKA umiddelbart

Overformynderi/Forliksråd/konfliktråd i Agdenes og Lensvik

Overformynderi i Agdenes 1913- 2013

Overformynderi i Lensvik 1910 - 64

Materiale fra før 1910/13 kan evt ligge i henholdsvis Ørlandet eller Rissa kommunearkiv. Overformynderiet 1989-2013 mangler, men skal deponeres i 2014.

Forliksråd i Agdenes 1914 – 87

Forliksråd i Lensvik 1909 - 63

Forliksrådets arkiver skal til IKA for perioden 1930-95, til Statsarkivet før 1930, og til politiet etter 1995. IKA har likevel tatt imot materiale fra før 1930 fordi alle arkivstykkene avsluttes etter 1930. Perioden 1987-95 mangler, men vil deponeres i 2014 fram t.o.m. 1993. F.o.m. 1994 er det Orkdal lensmannskontor som overtok forliksrådet.

Konfliktråd har ikke eksistert i Agdenes kommune.

KIRKE OG KULTUR

Kirke

Lov av 1897 om kirker og kirkegårder gjorde mesteparten av kirkene i Norge til menighetens eiendom og dermed ble kirkeregnskapene kommunale regnskap. I samband med denne loven ble det opprettet kommunale kirkefond, kirketilsyn, lønningsfond og lønnsutvalg i kommunene. Disse organene fikk ansvar for alt det kirkelige arbeidet bortsett fra sognearbeid og forkyning. Disse oppgavene fikk de først etter ny lov 1920. Kirketilsynets arkiv inneholder i tillegg til regnskap forhandlingsprotokoll, journal, kopibok og korrespondanse. Kirketilsynets protokoller ble ofte videreført av menighetsrådet da dette avløste kirketilsynet i 1922. Prestegårdstilsynene er statlige og blir avlevert til Statsarkivet.

Kirkearkiv fra Agdenes og Lensvik:

Agdenes kirke 1918-28

Lensvik kirke: se Rissa sentraladministrasjon (Ea L 0001) for korrespondanse om bygging av kirka

Kultur

Kulturfeltet var i en stor grad overlatt til privat initiativ i eldre tider, med en stor oppblomstring av foreningsarbeid, boksamlinger og idrettslag fra midten av 1800-tallet. I 1837 var det registrert 185 boksamlinger/bibliotek i Norge, og fra da av begynte staten å gi tilskudd til arbeidet. Dette gjaldt særlig kommunale biblioteker hvor kommunestyret var bibliotekets styre. Framveksten av folke- og skoleboksamlinger gikk jevnt til omkring 1920, da utviklingen stanset pga. økonomiske vansker, og da den første bibliotekloven ble vedtatt i 1935 bar den preg av dette. Den var forsiktig med å komme med nye og dyre pålegg. Loven var en rammelov som gav bestemmelser om statstilskudd til folke- og skoleboksamlinger som fylte visse betingelser. Folkebiblioteket måtte eies av en kommune, utlånet skulle være gratis

og det skulle være tilsatt bibliotekar. Normalt skulle det bare gis tilskudd til en boksamling i hver kommune. Bibliotekloven av 1935 ble avløst av en ny biblioteklov i 1947 hvor det for første gang ble obligatorisk for alle kommuner å ha en folkeboksamling. 1947-loven ble stående til 1972 da den ble avløst av bibliotekloven av 1971. Denne loven hjemlet at kulturstyret kunne fungere som bibliotekstyre.

Etter bibliotek og boksamlingene kan det være bevart utlånslistene og oversikter over bestanden.

Et annet felt hvor det kan være bevart arkiver er for bygdeboknemnder.

For øvrig henvises til privatarkiv som i noen grad er bevart etter idrettslag og foreninger – men ingen av disse er bevart hos IKA.

For Agdenes og Lensvik:

Folkeboksamlingen i Agdenes 1937 – 57.

Folkebiblioteket 1973 – 75

Skoleboksamlingen samstyre i Agdenes 1957 – 70.

SKOLE, UTDANNING, OPPVEKST

Utviklingen av det moderne skolevesenet tok til på 1700-tallet, blant annet ved at det ble opprettet skolekommisjoner for hvert prestegjeld på landet i 1741. Verken formannskapslovene for byene eller for landkommunene av 1837 fikk noen umiddelbar virkning på skolevesenet. Men skolekommisjonens forretninger ble trukket direkte inn i de nye kommunenes virksomhet ved dannelsen av det kombinerte formannskap, som ivaretok skolesakene fram til det kom ny skolelov i 1860. Allmueskoleloven for landet av 1860 innebar at de geistlige embetsmennenes innflytelse på skolevesenet ble svekket til fordel for folkestyret. Folkeskoleloven av 1889 fullendte denne utviklinga. De geistlige embetsmennene hadde nå utspilt sin rolle, skolestyrets rolle ble omfattende, og i tillegg fikk en folkevalgte tilsynsutvalg. Bestemmelsen om at sognepresten skulle være ordfører i skolekommisjonen falt vekk, og verken før eller senere har det lokale folkestyret hatt en slik makt og innflytelse i skolevesenet. Formannskapslovene bestemte at formannskapet skulle ansette regnskapsfører og kasserer for skolevesenet. Han skulle legge fram regnskap for formannskapet til fastsatt tid. Da arbeidsmengden økte ble det satt ned skolekontorer til å ta seg av det administrative, de finnes stort sett fra 1960-tallet. Fra 1970-tallet gikk dessuten flere og flere skolestyrer ut og ble erstattet av hovedutvalg for undervisning. I byene var det anledning til å opprette

skoleinspektørstillinger fra 1889, mens det fra 1959 ble obligatorisk i alle kommuner. Det ble samtidig bestemt at alle kommuner også skulle ha et skoleråd, og et lærerråd på hver skole.

Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) er en kommunal eller fylkeskommunal rådgivende tjeneste som skal hjelpe barn, ungdom eller voksen som har vanskelig opplærings- eller oppvekstsituasjon. De første skolepsykologiske kontorene i Norge ble opprettet på slutten av 1940-tallet.

Arkivmaterialet etter skolekommisjonen/skolestyret kan strekke seg helt tilbake til 1700-tallet. Man finner ofte forhandlingsprotokoller, kopibøker og journaler. I tillegg vil man gjerne finne ulike regnskap og korrespondansemateriale. Lov om abnorme barns undervisning av 1881 fastsatte at skolekommisjonen/styret skulle sende melding om barnas tilstand og undervisning til tilsynskommisjonen i stiftet, og man finner gjerne protokoller over abnorme barn. Bok over læreransettelser ble ført fra 1920-åra. Deler av det eldre skolekommisjonsmaterialet finnes i prestearkivene, som er oppbevart ved statsarkivene.

Skole i Agdenes og Lensvik:

Skolestyre i Agdenes 1896-1993, inkl. hovedutvalg for undervisning fra 1984.

Skolestyre i Lensvik 1905 – 64

Barnehagenemnd 1978 – 84

Voksenopplæringsnemnd 1972-1972

Skoleboksamlingens samstyre 1957 - 70

Agdenes lærerlag 1925 - 41

Skolestyre og hovedutvalg eksisterte parallelt uten at skolestyret ble lagt ned. Hovedutvalget for undervisning tok for seg både skole- og barnehagesaker, mens skolestyret tok seg av skolesaker. Kommunen hadde også ei barnehagenemnd i perioden, denne ble antakelig nedlagt ved opprettelsen av hovedutvalg for undervisning samme år.

Skolene:

Arkiver etter skoler som finnes i dag:

Lysheim skole 1894 – 1998

Lensvik skole 1938 – 65

Arkiver etter skoler som er lagt ned:

Leksa skole 1946 – 77

Slettvik skole 1892 – 1975

Fjorden skole 1892 – 1962

Moldtun skole 1884 – 1960

Singstad skole 1890 – 1961

Sterten skole 1870 – 1961

Hamna (Havnen) skole 1896 – 1961

Stranda skole 1949 – 61

Framhaldsskoler (kfr. framhaldsskoleloven 1946 og lov om 9-årig skole 1969)

Agdenes framhaldsskole 1947 – 65

Lensvik framhaldsskole 1962 – 69

Barnehage:

Leksa barnehage 1983 – 85

Ingen deponeringer fra dagens barnehager: Mølnbukt og Lensvik barnehage

PPT:

Agdenes PPT ca. 1980-2014

Alle skoler blir registrert under den kommunen de legges ned i eller fremdeles virker i. Dvs at skoler som i dag finnes innenfor Agdenes grenser gjenfinnes under Lensvik, Rissa eller Stadsbygd hvis de ble nedlagt før 1963. For skoler før 1896, undersøk også Ørlandet. I tillegg er det to barnehager i Agdenes; Mølnbukt og Lensvik barnehage, men intet materiale er deponert fra disse arkivskaperne.

SOSIALE OPPGAVER

Fattigkommisjon - fattigstyre – forsorgstyre (fra 1948) – sosialstyre (fra 1964) – NAV (fra 2006)

Ved de landsomfattende fattiglovene av 1845 fikk fattigvesenet en ensartet og mer moderne organisasjonsform enn den hadde hatt på 1700-tallet. Lovene av 1845 avdekket størrelsen på fattigproblemet, og løsgjengere og tiggere ble nå gjort til fattiglemmer. Fattigkommisjonens viktigste oppgaver var å sette opp budsjett, bestemme hvem som skulle bli understøttet og hvordan, og sørge for at de fattede vedtakene ble satt ut i livet. Kommunestyret skulle bevilge de nødvendige midlene til dekning av utgiftene. Etter fattiglovene av 1863 ble det innskjerpinger for hvem som skulle få fattigunderstøttelse. Det er også et karakteristisk trekk ved 1863-lovene at kommunestyret styrket stillinga si og overførte oppgaver fra fattigkommisjonen til formannskapet eller kommunestyret selv. Fattigkommisjonens ordfører skulle nå velges fritt mellom medlemmene. Dette pekte på ei utvikling mot en mer ensartet kommunal administrasjon. Fattigkassas utgifter ble dekket ved utligning av fattigskatt. Fattiglovene av 1900 skulle fungere som en overgangslov i påvente av ny trygde- og sosiallovgiving, men ble stående til den ble avløst av Sosialloven av 1964. Det kan også nevnes at fattigstyre ble byttet ut med forsorgstyre fra 1948, og med sosialstyre fra 1964. I 2006 ble NAV (Arbeids- og velferdsforvaltningen) etablert hvor den statlige Aetat (arbeidsmarkedsetaten) og den kommunale sosialtjenesten ble slått sammen. Tross sammenslåinga skal arkivene holdes atskilt, og den kommunale delen skal fremdeles avleveres til kommunalt depot. Arkivet fra sosialtjenesten før 2006 skal regnes som avsluttet og deponeres hos IKA.

Arkivmaterialet tilbake til 1700-tallet oppbevares vanligvis i Statsarkivene, mens IKA har materiale fra den kommunale perioden – men grensen kan være flytende. Innholdet er gjerne møtebøker, kopibøker og journaler. I tillegg kan man finne protokoller med legdinndeling, manntall med ulike personopplysninger samt andre protokoller med opplysninger om regnskap, stønader og personer. Det er også ofte korrespondansemateriale etter fattigvesenet. Fra sosialkontoret deponeres klientmapper, og dette skal også skje med mappene fra NAV.

Fattig- og sosialstyre for Lensvik og Agdenes

Lensvik fattig-/forsorgstyre 1905 – 64

Agdenes fattig-/forsorg-/sosialstyre 1896 - 1994

Det finnes arkivmateriale fra både fattig- forsorg- og sosialstyre og sosialkontor, men det mangler klientmapper. Arkivet går ellers fram til 1994.

Arbeidsformidling

Virksomheten ved de kommunale arbeidskontorene ble regulert ved arbeidsformidlingsloven av 1906. Arbeidskontoret skulle formidle all slags arbeid, og var underlagt ei tilsynsmyndighet valgt av kommunestyret. Etter hvert ble de ulike nemndene tilsynsmyndighet, arbeidsledighetsnemnda, arbeidsnemnda og tiltaksnemnda tilknyttet arbeidsformidlinga. Her finnes de vanlige arkivseriene etter nemnder, så som forhandlingsprotokoller, kopibøker, journaler og korrespondanse- og saksdokument. Dessuten finnes det fortegninger over arbeidsløse med person- og fagregister der det ble gitt opplysninger om ledige arbeidere, ledige arbeidsplasser, tilvising av arbeid osv. Arbeidskontorene ble statlige i 1962, og fra 2006 ble også de lagt under NAV (se over).

Arbeidsformidling i Agdenes og Lensvik:

Tiltaksnemnd 1971-72.

Pensjon og trygd

Til en viss grad tok Sunnhetsloven av 1860 og fattiglovene av 1863 sikte på å gi hjelp ved sykdom, ulykke, alderdom og død. Private og statlige trygde- og pensjonsordninger sikret dessuten visse grupper i samfunnet, og fra 1. verdenskrig ble det opprettet kommunale trygdeordninger i en rekke kommuner. Men det store flertall av landets innbyggere var først og fremst henvist til seg selv og til familien, når de ikke kunne tjene til livets opphold. Fra 1890-årene av søkte trygdelovgivningen å endre på disse forholdene, først ved lovene om ulykkestrygd (1894) og syketrygd (1909), etter hvert også ved lover om alderstrygd (1936), arbeidsledighetstrygd (1938), barnetrygd (1946), uføretrygd (1960) osv. De avgjørende skritt mot en felles trygdeordning for alle ble tatt med Folketrygdloven av 1966 og da syketrygden ble inkorporert i folketrygden 1971. Samme år opphørte trygdekassene å være selvstendige rettssubjekter og under navn av trygdekontor ble de lagt direkte under Rikstrygdeverket.

Sykeforsikringsloven av 1909 bestemte at det skulle opprettes en eller flere offentlige sykekasser (kretssykekasser) i den enkelte kommune. Kretssykekassene skulle ledes av et styre valgt av og blant kretssykekassens stemmeberettigede medlemmer, innskuddspliktige arbeidsgivere og av kommunestyret.

Et viktig skritt i retning av å forenkle administrasjonen av ulykkesforsikringene kom med endringslov 6. juni 1930. Denne loven bestemte at dersom ikke særlige forhold talte mot det, skulle kretssykekassene, som nå skiftet navn til trygdekasser, være lokale organer for ulykkesforsikring. Fra 1957 fikk trygdekassa ansvar for alderstrygda og barnetrygda.

I arkivene etter trygdenemnd og kretssykekasse/trygdekasse kan det finnes møtebøker, journaler, kopibøker og korrespondansesaker. De to nemndene førte selvstendige protokoller,

selv om de hadde det samme styret. For alderstrygda vil det også finnes klientmapper, ofte ordnet etter nummer med alfabetisk register. Det vil finnes regnskapsbøker på utbetalinger fra de to nemndene.

Pensjon og trygd i Agdenes og Lensvik

Alderstrygdenemnd i Agdenes 1937 – 58 (jfr. alderstrygdelov 1936)

Det er bevart lite arkiver fra trygdevesenet i Lensvik og Agdenes. Ingen spor av kretssykekasse/trygdekasse for eksempel.

Barnevern

Ved vergerådsloven som trådte i kraft i 1900, ble det bestemt at det i hver kommune skulle opprettes et vergeråd som skulle ta ansvaret for forsømte barn. Vergerådsloven bestemte at barn som ikke var fylt 16 år kunne settes bort hos fosterforeldre, i barnehjem, skolehjem eller lignende institusjoner dersom barnet hadde begått straffbar handling, ble mishandlet eller forsømt av foreldrene, eller barnets oppførsel var av en slik karakter at hjem eller skole ikke maktet å fylle oppdragerrollen. Vergerådsloven ble avløst av barnevernsloven av 1954. Etter vergeråd og barnevernsnemnder er det som regel bevart forhandlingsprotokoller, kopibøker, journaler, korrespondansesaker/journalvedlegg og register over barn i rådet/nemndas varetekt.

Barnevern i Agdenes og Lensvik

Barnevernsnemnda i Agdenes 1901 – 84 – men bare møtebøker, og regnskap og statistikk 1992-2007. Barnevernet er i dag sammenslått med Orkdal kommune, og arkivet befinner seg i all hovedsak der.

Intet fra Lensvik

Kommunehelse: Sunnhetskommisjon/helseråd – helse- og sosialstyre - fastlegeordningen

Sunnhetsloven av 1860 opprettet permanente sunnhetskommisjoner i kommunene, etter at foreløpige sunnhetskommisjoner underlagt amtmannen hadde eksistert siden 1831. Fra omkring 1905 gikk benevningen over fra sunnhetskommisjon til helseråd.

Sunnhetskommisjonen/helserådet hadde tilsyn med jordmødrenes arbeid og behandlingen av pleiebarn, sinnssyke og vanføre. Med nye særlover ble kommisjonen også tillagt en rekke andre oppgaver innen bl.a. etter smittevern-, bygnings-, vannforurensnings-, hotell- og

barnevernlovgivningen. Fra 1957 overtok helserådet ansvaret for skolehelsetjenesten fra skolestyret.

Distriktslegen ledet ofte sunnhetskommisjonen/helserådet, og legearkivene er gjerne flettet inn i sunnhetskommisjonen og vanskelige å skille ut. Distriktslegen var opprinnelig en statlig funksjon, men ble erstattet av kommuneleger etter kommunehelsetjenesteloven av 1982. Arkivmaterialet fra sunnhetskommisjon/helseråd/distriktslege kan derfor havne i både kommunalt og statlig depot.

Helserådstjenesten ble etter ett tillegg til kommunehelsetjenesteloven i 1988 erstattet av miljørettet helsevern. Det nye organet het helse- og sosialstyre, men ble opphevet som lovpålagt organ i 1994 og myndigheten ble isteden lagt til kommunestyret.

Fastlegeordningen ble innført i Norge 1. juni 2001. Det er Helseøkonomiforvaltningen (HELFO) som administrativt forvalter ordningen, men ansvaret for å inngå avtaler med legene påhviler den enkelte kommune siden det er kommunens ansvar å besørge nødvendig helsehjelp for sine innbyggere.

Norsk Helsearkiv er vedtatt bygd på Tynset (2014), men dette skal bare inneholde arkiver fra spesialisthelsetjenesten, dvs. statlige arkiver. Helsearkiver fra primærhelsetjenesten skal fremdeles deponeres til IKA. Fastlegenes arkiv og andre privatarkiver er det fremdeles ikke gjort noen bestemmelser for.

Helsearkiv i Agdenes og Lensvik

Sunnhetskommisjon/helseråd i Agdenes 1896 – 1985

Helse- og sosialstyre 1984-89

Sunnhetskommisjon/helseråd i Lensvik 1905 – 65

Helsenemnd i Agdenes 1957 - 57

Helsenemnda var nedsatt av KS, det vises til Sør Trøndelag fylkes helsenemnd som ga tilskudd til drift. Mykland mener at helsenemnder ble satt ned som erstatning for tuberkulosenemnder, til koordinering av det offentlige og det frivillige helsearbeid.

Edruskapsnemnder

Edruskapsloven som trådte i kraft 1939 bestemte at det skulle finnes edruskapsnemnder i alle kommuner. Nemndas oppgave var å arbeide for bedring av edruskapen i kommunen. Den kunne anmodes om å gripe inn over for personer som misbrukte alkohol, eller den kunne gripe inn over for misbrukere ut fra egne vurderinger. Men først skulle den undersøke

omstendighetene omkring misbruket. Det var en trinnvis pakke av virkemidler nemnda kunne sette inn mot misbrukeren hvis undersøkelser av misbruket tilsa at man burde gripe inn. Første trinn var frivillige forebyggende tiltak under oppsyn, deretter å sette forvaltningen av misbrukerens økonomiske midler over til en annen person i to år. Førte heller ikke dette fram kunne man tvangsplassere misbrukeren ved et kursted i inntil to år. Nemndas kjennelser kunne ankes til Høyesterett. I 1964 ble det ved lov bestemt at edruskapsaker skulle samordnes med annet sosialt arbeide i kommunen og legges under sosialstyret.

Edruskapsnemnder i Lensvik og Agdenes

Edruskapsnemnd i Agdenes 1969 – 83

Edruskapsnemnd i Lensvik 1956 - 70

LANDBRUK, SKOG OG FISKE

Landbruk

Næringsnemndene, som hadde til oppgave å skaffe tilveie parseller som jordløse kunne leie under 1. verdenskrig, ble avskaffet ved Jordstyreloven av 1920. På de områdene næringsnemndene før hadde virket, skulle det nå velges et jordstyre.

Oppgavene var å planlegge og kontrollere jorddyrkingsarbeidet i herredet med å fordele jorda innen herredet, slik at bygdefolk som manglet eller hadde for lite jord, skulle få jord til rådighet, i den grad dette lot seg gjøre. Jordstyrene arbeidet også med tilskuddsordninger til driftsbygninger, grøfting, overflatedyrking, gjødseloppsamlingsanlegg, silobygg osv.

Med virkning fra 1981 ble det kommunale jordstyrets oppgaver overtatt av staten, og byttet navn til landbruksnemnd. Landbruksnemndene ble kommunale igjen i 1993, og arkivene fra den statlige perioden fulgte med tilbake til kommunene. De fleste kommuner har i dag lagt landbrukssaker inn under hovedutvalget for næringssaker.

Skog

Skogråd ble opprettet ved skogvernlov av 1908 og skulle sørge for at verneskogvedtektene ble fulgt. Verneskog kunne være skog som beskyttet mot for eksempel ras og flom. Fra 1981 ble skogrådets oppgaver overtatt av staten ved at landbrukskontoret ble opprettet.

Skogoppsynsmann/herredsskogmester ble ansatt av skogrådet og fungerte som deres sekretær. Skogutvalg ble opprettet fra 1909 og hadde som oppgave var å beregne skogarealet i herredet, størrelsen på skogarealet som tilhørte fremmede, det som skulle erverves, og det som erververen fra før eide i herredet.

Jakt og fiske

Etter behov kunne det opprettes fiskerinemnder, fjellstyre, viltnemnder m.m. innenfor dette oppgaveområdet

Landbruk, skog og fiske i Agdenes og Lensvik:

Jordstyre/landbruksnemnd i Agdenes 1927-93

Jordstyre i Lensvik 1936-64

Skogråd i Agdenes 1933-48

Innlandsfiskerinemnd 1966-79

Friluftsnemnd 1964-83

Ei fiskerinemnd fantes framdeles i 1986 også, men ingen arkiv deponert.

TEKNISKE OPPGAVER OG KOMMUNAL NÆRINGSDRIFT

Bygningsråd

Først i 1965 ble det gitt en felles bygningslov for hele landet, dvs. den gjaldt ikke bare byer og tettsteder slik eldre lovgiving hadde gjort. Dermed ble bygningsrådene opprettet i alle kommuner.

Kommunal næringsvirksomhet

Formannskapslovene hadde ingen bestemmelser om kommunal næringsvirksomhet. De ble først tatt inn i kommunelovene av 1921. Mange landkommuner hadde tidlig inntekter av jord og skog som lå til kommunegårdene (fattiggårdene). Kommunene kunne også ha inntekter av andre jord- og skogeiendommer, og mange steder ble det gradvis satt i gang andre typer næringsvirksomhet som kornmagasin og elektrisitetsvesen. Etter hvert kom også oppgaver innen vann, kloakk og renovasjon.

Brann:

Brannloven av 1954 bestemte at brannvernet slik loven organiserte det, skulle gjelde for alle byer og for alle landkommuner med minst 2000 innbyggere. Dessuten kunne departementet bestemme at loven skulle gjelde for kommuner med færre enn 2000 innbyggere, for hele kommunen eller for visse strøk av den. Brannforskrifter kom i 1955. Loven og forskriftene ble stående til de ble avløst av lov av 1970 om brannvern.

Vei m.m.

Veiene var kommunestyret/formannskapetets ansvar, men de kunne sette ned veinemnder eller komiteer. Fra 1931 overtok staten vedlikeholdet av de viktigste gjennomgangsveier, kalt riksveier. De øvrige hovedveiene, fylkesveiene, var fylkeskommunens ansvar, mens bygdeveiene var kommunens ansvar. I nyere tid er det blitt opprettet kommunikasjonsnemnder som skal vurdere kommunikasjon og samferdsel i området.

Tekniske oppgaver og kommunal næringsdrift i Agdenes og Lensvik:

Bare arkiver fra tiden etter sammenslåinga 1964. For veisaker se også formannskapetets saksarkiv.

Bygningsråd 1966-83, som ble erstattet av Teknisk hovedutvalg 1984-93.

Teknisk kontor 1976-93

Generalplanutvalg 1977-82

Renovasjonsutvalg 1976-80

Brannstyre 1964-83

Veinemnd 1967-83

Vannverkstyre 1982-83

Kommunikasjonsnemnd 1972-83

KRISE- OG KONTROLLTILTAK.

Provianteringsråd/forsyningsnemnd:

Provianteringsrådet sto for den lokale rasjonering og regulering av matvarer og andre forbruksvarer i de trange tidene under 1. verdenskrig da Norge var nøytralt.

Provianteringsrådene ble påbudt for alle kommuner fra 1916 og loven ble opphevet 1923. Rådene skulle sørge for tilstrekkelig forsyning, fordeling og priskontroll. En kontrollnemnd under provianteringsrådet sto for priskontrollen, også den ble avvirket i mellomkrigstida.

Da de samme behovene meldte seg med andre verdenskrig ble det opprettet forsyningsnemnder i 1939, med omtrent samme funksjon som provianteringsrådene. Også under forsyningsnemndene kunne det være flere undernemnder som for eksempel vednemnd,

skotøynemnd osv. Kontrollnemndene fra første verdenskrig ble tatt opp igjen, og skiftet navn til prisnemnder i 1953. Fra 1940 fantes også ei prisnemnd for fast eiendom.

Provianteringsråd og forsyningsnemnder i Agdenes og Lensvik:

Kontroll- og prisnemnd i Agdenes: 1947-81

Kontroll- og prisnemnd i Lensvik 1942-55

Proviant- og forsyningsnemnd i Agdenes 1916-73

Forsyningsnemnd i Lensvik 1941-50

Boligstønad:

I 1894 vedtok Stortinget at statlige midler skulle stilles til disposisjon for kommunene som kunne låne ut til personer som ville skaffe seg bolig og/eller jord, men manglet penger. Som et ledd i dette arbeidet med å stimulere til oppretting av arbeiderbruk (småbruk) ble "Den norske Stats Arbeiderbruk- og Boligbank" opprettet ved lov i 1903. Denne banken skulle låne ut penger til personer som gikk med planer om å skaffe seg bolig og/eller jord mot kommunale garantier. Slike garantier ble gitt av herredsstyret etter tilråding fra en komite/nemnd. Loven av 1903 la altså de første forutsetningene for oppretting av kommunale småbruks- og bolignemnder.

Agdenes/Lensvik

Husnemnd i Agdenes 1964-83.

Småbruk- og bustadnemnd i Agdenes 1964-82

Småbruk- og bustadnemnd i Lensvik 1902-38

FORSVAR OG BEREDSKAP

Hesteutskrivning og oppgjørsmemnder/krigsskadenemnd

En lov av 1896 gjaldt utskrivning av hester og kjøretøy til feltbruk, her ble det bestemt at alle kommuner skulle ha hesteutskrivningsnemnder. I lov av 1948 ble det bestemt at hesteutskrivningsnemndene bare skulle opprettes etter militært initiativ.

Arbeidet med å utbetale godtgjørelse for tysk beslaglegging av eiendom og løsøre var lagt under Oppgjørsavdelingen i Justisdepartementet, men kommunene skulle forberede dem, avgi uttalelser og stå for utbetaling av erstatning. Til hjelp i dette arbeidet ble det i 1947 bestemt at

formannskapet i hver kommune skulle velge en oppgjørnemnd. Krigsskadeoppjøret ble i hovedsak avvirket i 1950. Oppgjørnemndene ble ikke oppløst, men holdt i beredskap fram til 1954 da de ble erstattet av krigsskadenemnder.

Agdenes/Lensvik

Oppgjørnemnda/krigsskadenemnd i Snillfjord, Agdenes og Rissa 1962-67.

Ingen hesteutskrivningsnemnd

LEGATER OG STIFTELSER

Legater og stiftelser er kapital satt av til særskilte formål uten å tilhøre bestemte juridiske personer. I en del tilfeller har kommunene kommet til å stå som forvaltere av slike. I enkelte kommuner er det blitt opprettet egne legatkontorer til å ta seg av den daglige administrasjonen av de forskjellige legatene og stiftelsene.

Agdenes/Lensvik:

Johan B. Bakkens fond med materiale fra 1972-78:

Johan Bakken døde i 1975 og på grunnlag av testamentet ble det opprettet et fond for bygging av aldersbolig i Agdenes. Byggingen ble iverksatt, men det finnes ikke arkiv etter noen byggenemnd eller aldersboligens virksomhet.

PRIVATARKIVER

Selbekken Vasslag A/L. Arkiver fra perioden 1960-81

Lensviken dampmeieri. Lensvikens dampmeieri var et andelsmeieri på Selbekken i nåværende Agdenes kommune. Det ble opprettet i 1899, og var et smørmeieri. Meieriet innstilte driften i 1927 etter en brann. Arkivet vi har fått inn består av en kvitteringsbok fra 1905-19.

Å FINNE FRAM I ARKIVENE-

ARKIVSERIESIGNATURER, NORSK ALLMENT ARKIVSKJEMA

Arkivmaterialet innen hver arkivskaper er sortert etter Norsk Allment Arkivskjema. Norsk Allment Arkivskjema kategoriserer materialet etter hvilken funksjon det har hatt. De enkelte bokstavene betegner serier, og for hver serie kan det også finnes mange underserier.

A	MØTEBØKER. Møtebøker, forhandlingsprotokoller osv.
B	KOPIBØKER. Kopi av brev som er sendt ut.
C	JOURNALER OG OVERGRIPENDE REGISTRE. Brevjournal som viser en oversikt over innkommende og evt. utgående brev.
D	SAKSARKIV ORDNET ETTER ORGANETS HOVEDSYSTEM. Korrespondanse som kan være ordnet kronologisk eller etter arkivnøkkel.
E	SAKSARKIV ORDNET ETTER SIDEORDNEDE SYSTEM. Korrespondanse som er ordnet etter emne
F – O	SPELIALARKIV. Serier som varierer fra arkivskaper til arkivskaper avhengig av hva de driver med, for eksempel karakterprotokoller i skolen.
P	PERSONALARKIV. Personal mapper m.m.
Q	EIENDOMSFORVALTNING, INVENTAR. Kan for eksempel være oversikt over inventar i skoler.
R	REGNSKAP. Kan ha mange underserier med hovedbøker, kontobøker, budsjett osv.
S	STATISTIKK
T	KART OG TEGNINGER
U	FOTO, FILM, LYD
V	EDB OG MIKROFILM
W	GJENSTANDER. For eksempel stempler, som også regnes som arkivsaker.
X	EGENPRODUSERTE TRYKKSAKER. Årsmeldinger, informasjonsmateriell osv. som kommunen selv har produsert.
Y	ANDRE UTSKILTE ARKIVDELER.
Z	REFERANSEMATERIALE. Bakgrunnsmateriale for arkivet; litteratur, avisartikler, arkivnøkler, arkivplan osv.

LITTERATUR

Fonnes, Ivar: *Arkivhåndboken for offentlig forvaltning*. Kommuneforlaget 2000.

Hals/Slettan: *Kommunearkiv i Trøndelag. Katalog, ordningsplan*. Trondheim 1987.

Mykland/Masdalen: *Administrasjonshistorie og arkivkunnskap*. Universitetsforlaget AS 1987.

NOU 1995:17

NIBR 2004:124

Store norske leksikon.